

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

А.М. Острячко

(підпис)

(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МІФОЛОГІЯ ТА ФОЛЬКЛОР

Освітня програма 032 Історія та археологія

2022–2023 навчальний рік

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол №1 від «31» серпня 2022 року

Розробник: Черненко Олена Євгеніївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – система знань щодо міфологічних уявлень як історико-культурного спадку, свідчення контактів давнього населення Європи в цілому, та Східної Європи зокрема; набуття практичних навичок використання даних міфологічного змісту реалізованого у фольклорі, літературі, мистецтві, обрядах та ритуалах давнього та сучасного населення в навчальній та виховній роботі у галузі середньої освіти.

Завдання навчальної дисципліни:

- засвоєння спеціальної термінології, понять, концепцій і теорій та напрацювання навичок оперувати ними;
- формування цілісного розуміння сутності та теоретичних і практичних аспектів застосування знань з міфології та фольклору;
- актуалізація ціннісного ставлення до джерел з вітчизняної історії як загального надбання та матеріального свідчення минулого України і Європейської цивілізації;
- актуалізація ціннісного ставлення до здобувачів освіти як суб'єктів навчання та організації освітнього процесу на засадах гуманізму, антропоцентризму та науковості.

Предметом вивчення є найбільш важливі системи міфологічні уявлень давнього та сучасного населення Європи у цілому та України зокрема, які потребують специфічних знань для розуміння їх змісту та можливостей застосування в освітньому процесі, зокрема при викладанні історії у закладах освіти різного рівня.

Програма навчальної дисципліни складається з трьох змістових модулів:

1. Міфологія та фольклор: історико-культурний контекст.
2. Міфологічні уявлення населення Європи.
3. Міфологічні уявлення слов'янського населення Східної Європи.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	4	-
Кількість годин:	120	-
- лекції	20	-
- практичні / семінарські	10	-
- лабораторні	-	-
- індивідуальні завдання	-	-
- самостійна робота	90	-

Статус навчальної дисципліни _____ вибіркова _____

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та фахові компетентності),

що формуються у процесі вивчення дисципліни «Спеціальні історичні дисципліни»

ЗК 02 Здатність зберігати та примножувати культурні цінності на основі розуміння закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, зберігати баланс між професійним та особистим життям.

ЗК 03 Здатність активно вчитися впродовж життя й оволодівати інноваційними стратегіями навчання.

ЗК 04 Здатність виявляти ініціативу, підприємливість, генерувати нові ідеї, визначати та розв'язувати проблеми..

ЗК 06 Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.

ФК 01 Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків..

ФК 02 Здатність забезпечувати здобуття учнями освіти українською мовою, формувати мовно-комунікативні уміння учнів.

ФК 09 Здатність орієнтуватися в історичному часі, застосовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу, доцільно використовувати категоріально-понятійний апарат і хронологію історичної науки. Здатність розкривати загальну структуру історичної науки на основі взаємозв'язку основних історичних процесів та постатей. .

Здобувач вищої освіти буде здатен

ПРН 01 Уміння аналізувати й розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері професійної діяльності або навчання.

ПРН 02. Розуміння значення культури як форми людського існування, здатність цінувати різноманіття та мультикультурність світу і керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва.

ПРН 05 Володіння навичками розв'язання освітніх, виховних, розвивальних та науково-методичних завдань, уміння застосовувати найбільш ефективні методичні підходи і сучасні технології навчання історії, виховання і розвитку учнів з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей і потреб.

ПРН 09 Здатність продовжувати навчання упродовж життя і вдосконалювати здобуті під час навчання компетентності з високим рівнем автономності.

ПРН 11 Здатність чітко і логічно відтворювати базові історичні знання, оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування в учнів цілісної історичної картини світу.

ПРН 12 . Розуміння й використання основних сучасних термінів і положень історичних наук та методики їх викладання, а також здатність аналізувати, порівнювати і класифікувати результати діяльності науковців різних напрямків і шкіл. Знання та розуміння історіографії для аналізу сучасних наукових дискусій із проблем вітчизняної та всесвітньої історії

ПРН 13 Уміння використовувати методологію історії як науки, характеризувати об'єктивно й неупереджено історичні події та постаті різних історичних періодів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між окремими подіями та явищами на підставі критичного аналізу історичних джерел, інтеграції їх змісту, визнання й сприйняття різноманітності їх оцінок.

Критерії оцінювання результатів навчання

а) робота на практичному занятті

Усна відповідь, доповідь, виконання завдань
на практичному занятті

до 10 балів

Активність (доповнення, запитання)

до 2 балів

б) самостійна робота

до 30 балів

в) модульна контрольна робота (тестове завдання)

до 10 балів

г) творча робота

до 30 балів

Робота на практичному занятті оцінюється за такими критеріями: 10 балів – здобувач вищої освіти у повному обсязі опрацював програмовий матеріал (основну і додаткову літературу), має глибокі та систематичні знання, упевненню оперує відповідною термінологією, робить аргументовані висновки, може аналізувати історичну інформацію, здатний сформулювати та висловити власну оцінку історичних явищ. 8-9 балів– здобувач вищої освіти вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював основну і деяку частину додаткової літератури), узагальнює окремі факти та формулює нескладні висновки, може дати порівняльну характеристику історичних явищ; самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки на підставі використання набутих знань; знайомий з відповідною термінологією. 6-7 балів – здобувач вищої освіти загалом самостійно відтворює програмовий матеріал, може дати стислої характеристики питання, в цілому вірно розуміє історичні терміни, але викладення матеріалу несамостійне, відсутня чітка структура та логічна послідовність, є певні неточності, висновки слабо аргументовані. 4-5 балів – здобувач вищої освіти за допомогою викладача може дати неповну, неточну відповідь що містить помилки у термінології та фактажі. 1-3 бали – здобувач вищої освіти має приблизне уявлення щодо матеріалу котрий розглядається на занятті, не розуміє його зміст, може сказати кілька речень по суті, згадати деякі терміни та факти.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Структура та тематичний план навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Міфологія та фольклор: історико-культурний контекст

Тема 1. Міфологія та фольклор: вступ до дисципліни

Міфологія і фольклор: історико-культурний контекст. Міфологічна свідомість. Принцип бінарних опозицій у міфологічній свідомості. Дослідження міфологічних систем та міфологічної свідомості в працях К. Леві-Строса, Л. Леві-Брюля, К. Юнга, М. Еліаде, Структурно-функціональний аналіз міфологічних сюжетів в дослідженнях В.Я. Проппа. Сучасна міфологія.

Класифікація міфів. Космогонічні та космографічні, теогонічні, есхатологічні, тератологічні міфи; міфи про героїв. Міфологічні системи давнього світу та середньовіччя. Порівняльна міфологія. Методологія історичних реконструкцій міфологічної системи. Джерела історичних реконструкцій міфологічних систем (лінгвістичні, фольклорні, зображальні тощо).

Тема 2. Фольклор як історико-культурне явище

Фольклор у широкому та вузькому розумінні. Специфіка фольклорного тексту. Традиційність, варіативність та синкретизм фольклору. Історичні типи фольклору. Архаїчний, класичний та постлітературний (сучасний) фольклор. Жанровий склад фольклору. Малі жанри; прислів'я, приказки, загадки. Епічні жанри; билини, історичні пісні, духовні пісні. Епос (архаїчний та традиційний). Проблема історичності епосу. Казки та перекази. Обряди та обрядовий фольклор (календарний, промисловий, землеробський, родинний). Магічний фольклор. Народні ігри. Тексти пісень. Народна проза (переказ, казка, легенда). Джерела історичних реконструкцій фольклору. Методологія історичних реконструкцій фольклору.

Реалізація міфу в фольклорі, літературі та зображальному мистецтві. Міфологія і фольклор в археологічних дослідженнях.

Міфологічна картина всесвіту в усній традиції. Міфологічна система та спосіб її відтворення. Рівні міфологічної системи. «Нижча» міфологія. Народна демонологія. Міфологічний образ, міфологічна система та міфологічний текст. Семіотичний статус речей у архаїчних культурах.

Тема 3. Всесвіт у міфологічній свідомості.

Космографічні уявлення та їх історична варіативність. Уявлення про творення світу шляхом фізичної діяльності та нарративним шляхом. Образ упорядника всесвіту та образ деміурга у міфології. Першопредок, культурний герой, «архаїчний герой», «герой-драконоборець» та еволюція цих образів. Принцип перевертня. Образ звіра, що вмирає та народжується. Образ бога, що вмирає та народжується.

Образ світового дерева та його аналогів у космографічних уявленнях. Головні принципи побудови горизонтальної та вертикальної структури всесвіту у міфологічній свідомості. Тричасткова структура всесвіту. Бінарні опозиції у космографічних уявленнях. Зв'язок між світами. Образи чудовиськ як втілення сил нижнього світу. Істоти-медіатори. Подорожі між шарами Всесвіту в міфологічних уявленнях.

Поняття про час у міфологічній свідомості. Поняття «Час творіння» («час дема»). Циклічність часу та календарні обряди і ритуали. Лінійність часу у розвинутих міфологічних системах.

Тема 4. Кельтська міфологія.

Кельти та значення їх міфологічних уявлень у становленні європейської цивілізації. Кельти на території Європи та України. Джерела до вивчення кельтської міфології. Зображальне мистецтво як джерело до вивчення кельтської міфології.

Боги давньої Ірландії та легенди про них («Племена богині Дану»: Дагда, Нуаду, Діан Кехт, Луг, Гоїбніу, Огма; Лір, Маннан та інші). Трансформація «племен богині Дану». Народ Пагорбів. Кельтській епос. Давньоірландський героїчний епос. «Викрадення бика з Куальнге». Легенди про Фінна та Осіанна.

Англо-саксонський епос. «Беовульф». Валлійський епос. Легенда про короля Артура. «Артурівський» цикл. Християнський релігійний епос англосаксів. Образи кельтської міфології в міфології слов'янського населення Східної Європи. Образи кельтської міфології у сучасній культурі.

Тема 5. Скандинавська міфологічна система.

Скандинави та значення їх міфологічних уявлень у становленні європейської цивілізації. Джерела до вивчення скандинавської міфології. Єдична література (Сноррі Стурлсон та його «Едда»; «Старша» та «Молодша» Едда). Поезія скальдів та її особливості. «Коло земне». Кьонінги та хейті. Ісландські саги.

Скандинавська міфологічна система; космогонія та космографія. Божества «упсальської тріади» (Один, Тор, Фрейр). Есхатологічний міф. Локі та його діти (три світові чудовиська). Загибель Бальдра. Пророрцтво Вьольви. Рагнарьок (загибель всесвіту). «Нижча» міфологія та народна демонологія у скандинавів; гноми, ельфи та тролі.

Реалізація міфу в давньоскандинавському зображальному мистецтві.

Скандинавський епос. Пісня про Вьолунда. Міф про «прокляте золото». Цикл Хельги. Цикл Сігурда. Цикл Гудрон. Скандинавський та німецький епос. Цикл Сігурда та Гудрон і пісня про Нібелунгів. Образи скандинавської міфології у сучасній культурі.

Тема 6. Фінно-угорська міфологія.

Фінно-угри та значення їх міфологічних уявлень у світогляді населення Півночі та сходу Європи. Джерела до вивчення фінно-угорської міфології. Фінські народні пісні – руни. Елліас Леннорт та його «Калевала» як авторський епосі. «Калевала» як архаїчний епос. Космогонія та космографія в карело-фінському епосі. Герої «Калевали», їх характерні риси та головні діяння (Вяйнямейнен, Ильмаринен, Еукахайнен). Мдин «Сампо» як реалізація образу світового дерева. Значення текстів «Калевали» для археологічних досліджень та історичних реконструкцій.

«Калевіпоег» та його значення. «Калевіпоег» як відображення міфологічних уявлень населення Естонії в літературі XIX ст. К. Крайцвальд як автор «Калевіпоегу». Сюжет твору. Архаїчні риси та модерні елементи у творі. Образ Калевіпоєга у сучасній культурі Естонії.

Тема 7. Слов'янська міфологічна система.

Проблеми дослідження слов'янського язичництва. Міфологічний світогляд слов'янського населення Східної, Південної та Західної Європи: ступінь

збереженості, спільне та відмінне. Фольклорна архаїка у слов'янському літописанні. Давньоруська література, лінгвістика та фольклор як джерела до вивчення східнослов'янської міфології. Індоевропейські паралелі та реконструкція слов'янської міфологічної системи. Реалізація міфу в зображальному мистецтві Давньої Русі. Фольклор часів Київської Русі. Малі жанри; прислів'я, приказки, загадки. Билини, казки та перекази. Реалізація міфу в східнослов'янському фольклорі. Обряди та обрядовий фольклор (календарний, промисловий, родинний). Магічний фольклор. Народні ігри. Реалізація слов'янського міфу в чарівній казці.

Слов'янська космогонія. Боги давньослов'янського пантеону; Сварог, Перун, Велес, Даждьбог, Хорс, Макошь, Семаргл. Функції богів, атрибути та свята. Божества іранського походження в слов'янському пантеоні. Пантеон Володимира Великого.

Образи тварин в міфологічних уявленнях східних слов'ян. Культ вовка-прародителя. Ведмідь як господар іншого світу. Олень як символ світла. Кінь-сонце. Кабан – посередник між світами. «Нижча» міфологія та народна демонологія. Народна демонологія та поховальні звичаї східних слов'ян.

Східнослов'янські героїчні билини. Історія збирання та дослідження. Ступінь збереженості та архаїка в билинах. Історизм билин та специфіка фольклору (поєднання в одному сюжеті згадок про факти, розділені хронологічно та географічно). Билини «київського» циклу. Цикл про Іллю Муромця. Ілля Муромець як архаїчний герой. Цикл про Добриню Микитича. Добриня як ранньодержавний герой. Цикл про Альошу Поповича.

Словянська міфологічна система у культурі сучасного населення України. «Кабінетні» міфологічні образи. Створення міфологічних у слов'янському неоязичництві. Образи слов'янської міфології та фольклору у культурі сучасного населення Європи та України.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Міфологія та фольклор: історико-культурний контекст.					
1	Міфологія та фольклор: вступ до дисципліни	12	2		10
2	Фольклор як історико-культурне явище	11	2		9
3	Всесвіт у міфологічній свідомості	11	2		9
Всього за Змістовий модуль 1		34	6		28
Змістовий модуль 2. Міфологічні уявлення населення Європи					
4	Кельтська міфологія	15	2	2	11
5	Фінно-угорська міфологія	15	2	2	11

6	Скандинавська міфологія	17	4	2	11
Всього за Змістовий модуль 2		47	8	6	
Змістовий модуль 3. Міфологічні уявлення населення України					
7	Міфологічні уявлення слов'янського населення Східної Європи	15	2	2	11
8	Східнослов'янський епос	24	4	2	18
Разом за Змістовий модуль 3		39	6	4	
Разом за курс		120	20	10	90

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Кельтська міфологія	2
2	Фінно угорська міфологія	2
3	Скандинавська міфологія	4
4	Слов'янська міфологія	2
Усього годин практичних занять		10

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Міфологія та фольклор: вступ до дисципліни	10
2	Фольклор як історико-культурне явище	9
3	Всесвіт у міфологічній свідомості	9
4	Кельтська міфологія	11
5	Фінно угорська міфологія	11
6	Скандинавська міфологія	11
7	Міфологічні уявлення слов'янського населення Східної Європи	11
11	Східнослов'янський епос	18
Усього годин на самостійну роботу		90

Методи навчання

1. Словесні методи навчання (лекція, бесіда);
2. Практичні методи навчання (виконання творчих завдань, підготовка доповідей, презентацій);

3. Проблемний виклад матеріалу;
4. Дослідницький метод навчання.

Методи контролю

1. Усне опитування, участь у груповій роботі;
2. Тестові завдання;
3. Творчі роботи, презентації;
4. Індивідуальні практичні завдання;
5. Контрольна робота.

Засоби діагностики успішності та якості навчання

- проекти, презентації та виступи на практичних заняттях;
- усна відповідь;
- письмова робота.

Розподіл балів

Розподіл балів за темами

ЗМ№1			ЗМ№2			ЗМ6		Разо м
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	100
6	6	6	13	13	24	16	16	

Розподіл балів за формами контролю

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на лекційному занятті	10	2	до 20
Робота на практичному занятті	5	10	до 50
Самостійна робота			до 30
Усього:			до 100

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма
2. Робоча програма навчальної дисципліни
3. Методичні матеріали до практичних занять
4. Теми і завдання для самостійного опрацювання.
5. Матеріали до лекційних занять.

Рекомендовані джерела інформації

Основна

Леві-Брюль Л. Надприродне в первісному мисленні. Київ, 1994.

Леві-Брюль Л. Первісне мислення // Релігія і суспільство. Хрестоматія але соціології релігії. Київ, 1994. Ч. 1.

Леві-Строс К. Структурна антропологія /пер. з французької З. Борисюк. Київ, 1997.

Леві-Строс К. Первісне мислення. Київ, 2000.

Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. Мефістофель і андрогін.

Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання / пер. Г. Кьорян, В. Сахна. Київ, 2001.

Мірча Еліаде. Трактат з історії релігій / пер. Олексія Панича. Київ, 2016.

Попович М. Мироззрение древних славян. Киев, 1985.

Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки. Москва, 1998.

Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме. Київ, 2018.

Додаткова

Артёменко И.И., Моця А.П. Боги созданы людьми. Киев, 1989.

Боровський Я.Є. Світогляд давніх киян. Київ, 1992.

Андрощук Ф. Гарольд суворий – останній вікінг. Київ, 2020.

Казакевич Г. Кельти: традиційна культура та соціальні інститути. Київ, 2006.

Казакевич Г. Кельти на землях України: археологічна, мовна та культурна спадщина. Київ, 2010.

Казакевич Г. Східні кельти. Київ, 2015.

Калевала. Фінський народний епос. Київ, 1995.

Калевіпоег. Естонський народний епос. Київ, 1975.

Котляр М.Ф. Русь язичницька. Київ, 1995.

Месі Ейтне. Легендарна Ірландія. Мандрівка по кельтських пам'ятниках і міфах. Київ, 2006.

Моренець Н.В. Світогляд давніх фінів: далекі сусіди, близькі світи // Наукові записки. Т. 19. Теорія та історія культури. Київ, 2001, с. 66–73.

Нейман Г. Скандинавська міфологія / пер. М. Бакалова. Видавнича група КМ Букс, 2017.

ОгОген Даїті. Історія кельтів. Київ, 2011.

Пауэлл Теренс. Кельты. Воины и маги. Москва, 2004.

Петрухин В. Я. Мифы финно-угров. Москва, 2005.

Електронні ресурси

Боги і богині кельтів, кельтська міфологія. КЕЛЬТСЬКА МІФОЛОГІЯ. Режим доступу: https://supermif.com/kelt/bogi_kelt.html

Кельтська міфологія. Боги і богині кельтів. Режим доступу:

<https://tureligious.com.ua/kel-ts-ka-mifolohiia-bohy-i-bohyni-kel-tiv>

Кельтська міфологія. Режим доступу: <https://znaimo.com.ua>

Міфологія: статті про кельтів. Режим доступу: <http://celt.at.ua/publ/mifologija/2>

Кельтська міфологія. Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/encCelt/index.htm>

Курс лекцій з міфології Фінно-угорських народів. Режим доступу:

<https://lvivmedievalclub.wordpress.com>

<https://aeravulgaris.wordpress.com/2015/09>

Еліас Леннрот. Режим доступу: <https://www.pisni.org.ua/persons/1064.html>

Старша Едда. Режим доступу: <http://edda.in.ua/teksti/starsha-edda>